

I

Eduardův příběh můžeme výhodně započít ve venkovském domku jeho staršího bratra. Bratr ležel na gauči a říkal Eduardovi: „Klidně se na tu babu obrať. Je to sice svině, ale já věřím, že i v takových bytostech existuje svědomí. Právě proto, že mi kdysi provedla prasárnu, bude teď možná ráda, když jí dovolíš, aby své staré provinění odčinila na tobě.“

Eduardův bratr byl pořád stejný: dobrák a lenoch. Právě takhle se asi povaloval na gauči ve své vysokoškolské mansardě, když tam před mnoha lety (to byl ještě Eduard klouček) prolonošil a prochrápal den Stalinovy smrti; příštího dne přišel nic netuše na fakultu a spatřil spolužákyni Čecháčkovou, kterak v okázalé strnulosti ční uprostřed vestibulu jak socha žalu; třikrát ji obešel a pak se začal strašně smát. Dotčená dívka označila spolužákův smích za politickou provokaci a bratr musil odejít ze školy pracovat na vesnici, kde si od té doby pořídil domek, psa, manželku, dvě děti a dokonce i chatu.

Právě v tom vesnickém domku ležel tedy teď na gauči a promlouval k Eduardovi: „Říkali jsme jí trestající bič dělnické třídy. Ale na tom ti nakonec nemusí záležet. Je to dnes stárnoucí ženská a na mladé kluky byla vždycky, takže ti vyjde vstříc.“

Eduard byl tehdy velmi mlád. Právě dostudoval pedagogickou fakultu (tu, kterou nedostudoval bratr) a hledal místo. Poslušen bratrovy rady, zaklepal příští den na ředitelnu. Pak uviděl dlouhou, kostnatou paní s cikánsky mastnými černými vlasy, černýma očima a černým chmýřím pod nosem. Její škaředost ho zbavila trémy, do níž ho při jeho mládí stále ještě

uváděla ženská krása, takže se mu s ní podařilo promlouvat uvolněně, se vsí roztomilostí, ba dvorností. Ředitelka přijímala jeho tón se zřejmým potěšením a několikrát pronesla s postřehnutelnou exaltovaností: „Potřebujem tu mladé lidi.“ Slíbila, že mu vyhoví.

2

A tak se stal Eduard učitelem v malém českém městě. Neměl z toho radost ani žalost. Snažil se vždycky rozeznávat mezi vážným a nevážným, a svou učitelskou dráhu řadil do kategorie *nevážného*. Ne že by učitelování bylo nevážné samo o sobě nebo vzhledem k jeho obživě (v tomto smyslu na něm naopak lpěl, protože věděl, že se nijak jinak neuživí), ale považoval je za nevážné vzhledem ke své podstatě. Nevybral si je. Vybrala mu je společenská poptávka, kádrové posudky, vysvědčení ze střední školy, přijímací zkoušky. Soustrojí všech těch sil ho nakonec vyklopilo (jako vyklápí jeřáb pytel na nákladní auto) ze střední školy na pedagogickou fakultu. Šel na ni nerad (byla pověrečně poznamenána bratrovým nezdarrem), ale nakonec se podrobil. Pochopil však, že zaměstnání bude patřit k nahodilostem jeho života. Že k němu bude přilepeno jako umělý plnovous, jenž je k smíchu.

Je-li však *povinnost* něčím nevážným (k smíchu), je snad vážné naopak to, co je *nepovinné*: Eduard si našel brzy ve svém novém působišti mladou dívku, která mu připadala krásná, a začal se jí věnovat s vážností téměř opravdovou. Jmenovala se Alice a byla, jak se na prvních schůzkách ke svému žalu přesvědčil, značně zdrženlivá a ctnostná.

Mnohokrát se jí snažil obejmout při večerních procházkách rukou kolem zad tak, aby se jí dotkl zezadu okraje pravého řadra, a pokaždé ho chytila za ruku a odsunula mu ji. Jednoho dne, když opakoval znovu tento pokus a ona mu (znovu) odsunula ruku, zastavila se přitom a řekla: „Ty věříš v Boha?“

Sváma jemnými ušima zaslechl Eduard v té otázce skrytý důraz a okamžitě zapomněl na řadro.

„Věříš?“ opakovala Alice otázku a Eduard si netroufal odpovědět. Nemějme mu tu neodvahu k upřímnosti za zlé;

cítil se v novém působišti opuštěn a Alice se mu příliš líbila, než aby si ji chtěl kvůli jedné jediné odpovědi odradit.

„A ty?“ zeptal se, aby získal čas.

„Já ano,“ řekla Alice a znovu naléhala, aby jí odpověděl.

Až dosud ho nikdy nenapadlo věřit v Boha. Pochopil však, že se k tomu nesmí přiznat, ba naopak, že by teď měl využít příležitosti a slouci si z víry v Boha pěkného dřevěného koně, v jehož útrobach by podle antického příkladu nepozorovaně vklouzl do dívčina nitra. Jenomže Eduard neuměl říci Alici jen tak jednoduše *ano, věřím v Boha*; naprosto nebyl otrlý a stydlý se lhát; sprostá přímočarost lži se mu přičila; byla-li už lež nezbytná, chtěl i v ní zůstat co nejvíc podobný pravdě. Proto odpověděl hlasem mimořádně přemýšlivým:

„Ani nevím, Alice, co ti mám na to říct. Jistě, věřím v Boha. Ale –,“ udělal pomlku a Alice k němu překvapeně vzhledla. „Ale chci být k tobě úplně upřímný. Smím být k tobě upřímný?“

„Musíš být upřímný,“ řekla Alice. „Jinak by přece nemělo smysl, že jsme spolu.“

„Opravdu?“

„Opravdu,“ řekla Alice.

„Někdy mne pronásledují i pochyby,“ řekl Eduard tichým hlasem. „Někdy pochybuji o tom, jestli opravdu existuje.“

„Ale jak o tom můžeš pochybovat!“ málem vykřikla Alice.

Eduard mlčel a po chvíli přemýšlení ho napadla známá myšlenka: „Když vidím kolem sebe tolik zla, ptávám se často, zda je možné, aby byl Bůh, který to všechno dopustil.“

Znělo to tak smutně, že ho Alice chytila za ruku: „Ano, svěť je opravdu plný zla. To já vím až moc dobře. Ale právě proto musíš věřit v Boha. Bez něho by to všechno utrpení bylo nadarmo. Nic by nemělo smysl. A to bych vůbec nemohla žít.“

„Možná, že máš pravdu,“ řekl Eduard zamýšleně, a v neděli s ní šel do kostela. Namočil prsty do kropenky a pokřičoval se. Pak byla mše a zpívalo se, a on zpíval s ostatními nábožnou píseň, jejíž melodie mu byla povědomá a slova neznámá. Místo předepsaných slov volil tedy jen různé samohlásky a tón nasazoval vždy o zlomek vteřiny za ostatními, protože i melodií znal matně. Zato ve chvíli, kdy se ujistil o správnosti tónu, nechal rozeznít hlas v plné síle, takže si

poprvé v životě uvědomil, že má krásný bas. Pak se všichni začali modlit otčenáš a některé staré paní si klekaly na zem. Nemohl odepřít svému nutkání a poklekl na kamennou podlahu též. Křížoval se mohutnými pohyby paže a zažíval přitom báječný pocit, že může dělat něco, co nikdy v životě nedělal, co nemůže dělat ani ve třídě, ani na ulici, nikde. Cítil se nádherně svobodný.

Když všechno skončilo, podívala se na něho Alice rozzářenýma očima: „Můžeš ještě říci, že o něm pochybuješ?“

„Ne,“ řekl Eduard.

A Alice řekla: „Chtěla bych tě ho naučit milovat tak, jak ho miluju já.“

Stáli na širokých schodech vedoucích z kostela a Eduardova duše byla plna smíchu. Naneštěstí právě v té chvíli šla kolem ředitelka a uviděla je.

3

To bylo zlé. Musíme totiž připomenout (pro ty, jimž snad uniká historické pozadí příběhu), že kostely nebyly sice tenkrát lidem zakázány, ale přesto nebylo bez jistého nebezpečí je navštěvovat.

Není tak těžké to pochopit. Ti, kteří probojovali revoluci, chovají v sobě velkou pýchu, která se jmenuje: *stát na správné straně fronty*. Když už je deset, dvanáct let po revoluci (jak tomu asi tak bylo v době našeho příběhu), čára fronty se začne rozplývat a s ní i její správná strana. Není divu, že bývalí stoupcí revoluce se cítí ošizeni a hledají si proto rychle fronty *náhradní*; díky náboženství mohou pak (jakožto ateisté proti věřícím) stát opět ve vsi slávě na správné straně a uchovat si tak navyklý a drahocenný patos své nadřazenosti.

Ale po pravdě řečeno, i těm druhým byla náhradní fronta vhod, a nebude snad příliš předčasné, prozradíme-li, že právě mezi ně patřila Alice. Tak jako ředitelka chtěla stát na *správné straně*, Alice chtěla stát na *opačné straně*. V revolučních dnech znárodnili totiž jejímu tatínkovi obchod a Alice nenáviděla ty, kteří mu to způsobili. Ale jak měla dát nenávisť

najevo? Měla snad vzít nůž a jít otce mstít? Tohle není v Čechách zvykem. Alice měla lepší možnost, jak manifestovat svou opačnost: začala věřit v Boha.

Takto přicházel Pán Bůh na pomoc oběma stranám (které by už málem ztrácely živý důvod svého stranění) a Eduard se jeho zásluhou ocitl mezi dvěma ohni.

Když v pondělí ráno přistoupila k Eduardovi ve sborovně ředitelka, cítil se velmi nejistý. Nemohl se totiž nijak dovolávat přátelského ovzduší jejich prvního rozhovoru, protože s ní už od té doby (ať zásluhou své bezelstnosti či své ledabylosti) v dvorných konverzacích nikdy nepokračoval. Ředitelka ho proto mohla vším právem oslovit s úsměvem okázale chladným:

„Včera jsme se viděli, že?“

„Ano, viděli,“ řekl Eduard.

Ředitelka pokračovala: „Nechápu, jak může mladý člověk chodit do kostela.“ Eduard pokrčil rozpačitě rameny a ředitelka vrtěla hlavou: „Mladý člověk.“

„Byl jsem si prohlédnout barokní interiér chrámu,“ řekl Eduard omluvně.

„Ach tak,“ řekla ředitelka ironicky, „nevěděla jsem, že máte takové umělecké zájmy.“

Tenhle rozhovor nebyl Eduardovi vůbec příjemný. Vzpomněl si na to, jak jeho bratr obešel třikrát svou spolužákyni a jak se pak strašně smál. Zdálo se mu, že se rodinné příběhy opakují, a dostal strach. V sobotu se Alici telefonicky omluvil, že nepůjde do kostela, protože je nachlazen.

„Jsi nějak moc choulostivý,“ vytkla mu to po neděli Alice a Eduardovi se zdálo, že její slova znějí bezcitně. Začal jí proto vyprávět (záhadně a nejasně, protože ke svému strachu a jeho pravým příčinám se styděl přiznat) o příkořích, která se mu dějí ve škole, a o hrozně ředitelce, která ho bezdůvodně pronásleduje. Chtěl jí přimět k lítosti a cituplné účasti, ale Alice řekla:

„To moje šéfová je zase docela prima,“ a chichotavě začala vyprávět jakési povídačky ze svého zaměstnání. Eduard poslouchal její veselý hlas a stával se zasmušilejší a zasmušilejší.

Dámy a pánové, byly to týdny trýzně! Eduard po Alici pekelně toužil. Její tělo ho vzněcovalo a právě to tělo mu bylo zcela nepřístupné. Trýznivá byla i scenerie, v níž se děly jejich schůzky; buď spolu bloumali hodinu dvě po ztemnělých ulicích, nebo šli do kina; stereotypnost i nepatrné erotické možnosti obou těch variant (jiné nebyly) napověděly Eduardovi, že by snad dosáhl u Alice výraznějších úspěchů, kdyby se s ní mohl setkat v jiném prostředí. Navrhl jí jednou s bezelstnou tváří, že by mohli na sobotu a neděli zajet na venkov za jeho bratrem, který má v lesnatém údolí u řeky chatu. Líčil jí zaníceně nevinné přírodní krásy, avšak Alice (ve všem jiném naivní a důvěřivá) ho bystře prokoukla a rázně odmítla. Nebyla to totiž jen Alice, kdo mu odpíral. Byl to sám (věčně bdělý a ostražitý) Alicin Bůh.

Ten Bůh byl utvořen z jedné jediné ideje (jiná přání a myšlenky neměl): zakazoval mimomanželské milování. Byl to tedy dost legrační Bůh, ale nesmějme se proto Alici. Z deseti přikázání, která tlumočil lidstvu Mojžíš, plných devět bylo v její duši zcela neohrožených, protože Alici se nechtělo ani zabýjet, ani nectít otce, ani požádat manželky bližního svého; jedno jediné přikázání cítila jako *nesamozřejmé*, tedy jako skutečnou obtíž a úkol; to bylo slavné sedmé *nesesmíš*. Chtěla-li svou náboženskou víru nějak uskutečnit, dokázat a prokázat, musila se upřít právě na toto jediné přikázání, čímž z nejasného, rozplzlého, abstraktního Boha učinila pro sebe Boha zcela určitého, pochopitelného a konkrétního: *Boha Nesoulože*.

Prosím vás, kde vlastně začíná smilnění? Každá žena si určí tu hranici podle zcela tajemných kritérií. Alice docela ráda dovolovala, aby ji Eduard líbal, a po mnoha a mnoha jeho pokusech se nakonec smířila i s tím, aby ji hladil po prsou, avšak vprostřed svého těla, tedy dejme tomu v rovině pupku, narýsovala přísnou a zcela nekompromisní čáru, pod níž se rozprostíralo území svatých zákazů, území Mojžíšova odepření a hněvu Hospodinova.

Eduard začal číst bibli a studovat základní teologickou literaturu; rozhodl se utkat s Alicí jejími vlastními zbraněmi.

„Aličko,“ řekl jí pak, „milujeme-li Boha, není pro nás nic zapovězeno. Toužíme-li po něčem, děje se to z jeho dopuštění. Kristus nechtěl nic jiného, než abychom se všichni řídili láskou.“

„Ano,“ řekla Alice, „ale jinou, než na jakou myslíš ty.“

„Láska je jenom jedna,“ řekl Eduard.

„To by se ti tak hodilo,“ řekla Alice, „jenomže Bůh stanovil určitá přikázání, a podle těch se musíme řídit.“

„Ano, starozákonní Bůh,“ řekl Eduard, „nikoli však Bůh křesťanů.“

„Jak to? Je přece jen jeden Bůh,“ namítla Alice.

„Ano,“ řekl Eduard, „jenomže trochu jinak ho chápali starozákonní Židé a trochu jinak my. Před příchodem Krista musel člověk především dodržovat určitý systém božích přikázání a zákonů. Jaký byl uvnitř, nebylo tak důležité. Kristus však považoval různé ty zákazy a nařízení za cosi vnějšího. Pro něho bylo nejdůležitější, jaký je člověk uvnitř sebe. Když se člověk bude řídit svým horoucím, věřícím nitrem, vše, co udělá, bude dobré a bude se Bohu líbit. Proto přece řekl svatý Pavel: čistému vše čisté.“

„Jenom jestli ty jsi právě ten čistý,“ řekla Alice.

„A svatý Augustin,“ pokračoval Eduard, „řekl: Miluj Boha a čiň, co se ti zlíbí. Chápeš to, Alice? Miluj Boha a čiň, co se ti zlíbí!“

„Jenomže to, co se zlíbí tobě, se nikdy nezlíbí mně,“ odpověděla Alice a Eduard pochopil, že jeho teologický útok tentokrát zcela ztroskotal; proto řekl:

„Ty mne nemáš ráda.“

„Mám,“ řekla Alice se strašlivou věcností. „A proto nechci, abychom dělali něco, co dělat nesmíme.“

Jak jsme již řekli, byly to týdny trýzně. A trýzeň byla o to větší, že Eduardova touha po Alici zdaleka nebyla jenom touhou těla po těle; naopak: čím víc byl odmítán tělem, tím se stával stýskavější a bolavější a tím víc si žádal i jejího srdce; avšak ani její tělo ani srdce nechtěly o tom nic vědět, byly obě stejně chladné, stejně do sebe zavinuté a spokojeně soběstačné.

Nejvíce Eduarda na Alici dráždila právě ta nevyrušitelná uměřenost jejích projevů. Ačkoli to byl mladík jinak docela střídlivý, začal toužit po nějakém extrémním činu, aby jím

Alici z její nevyrušitelnosti vyrušil. A protože bylo příliš riskantní provokovat ji extrémnostmi rouhačskými či cynickými (k nimž ho přitahovala jeho přirozenost), musil volit extrémnosti právě opačné (a tedy mnohem obtížnější), které by vyšly z Alicina vlastního postoje, ale stupňovaly ho tak, aby se jimi cítila zahanbena. Srozumitelněji řečeno: Eduard začal přehánět svou náboženskost. Nevynechal žádnou návštěvu kostela (touha po Alici byla větší než strach z nepřijemností) a choval se tam s výstřední pokorou: klekal při každé příležitosti na zem, zatímco Alice se vedle něho modlila a křížovala vestoje, protože měla strach o punčochy.

Jednoho dne jí vytkl její náboženskou vlažnost. Připomněl jí slova Ježíšova: „Ne každý, kdo mi říká Pane, Pane, vejde do království nebeského.“ Vytkl jí, že její víra je formální, vnější, plytká. Vytkl jí její pohodlnost. Vytkl jí, že je příliš spokojena sama se sebou. Vytkl jí, že kromě sebe nikoho kolem sebe nevidí.

A když takto promlouval (Alice nebyla na jeho útok připravena a bránila se chabě), uviděl najednou proti sobě kříž; starý zanedbaný kovový kříž se zrezivělým plechovým Kristem, stojící na rohu ulice. Vysunul okázale ruku zpod Aliciny paže, zastavil se a (na protest proti jejímu lhotejnému srdci a na znamení své nové ofenzivy) se vzdorovitou nápadností se pokřížoval. Ani si nemohl dost dobře uvědomit, jak to na Alici zapůsobilo, protože v tu chvíli zahlédl na druhé straně ulice školnici. Dívala se na něho. Eduard pochopil, že je ztracen.

5

Jeho tušení se potvrdilo, když ho školnice o dva dny později zastavila na chodbě a hlučně mu oznámila, že se má dostavit příští den ve dvanáct hodin do ředitelny: „Potřebujem si s tebou promluvit, soudruhu.“

Na Eduarda padla úzkost. Večer se sešel s Alicí, aby spolu jako vždy probloumali hodinu dvě po ulici, ale Eduard už ve svém náboženském horlitéství nepokračoval. Byl schliplý a toužil Alici svěřit, co se mu přihodilo; neodvážil

se však, protože věděl, že kvůli záchraně nemilovaného (leč nezbytného) zaměstnání je připraven zítra ráno Pána Boha bez váhání zradit. Neřekl proto raději o neblahém předvolání ani slovo, takže se mu nedostalo ani nijaké útěchy. Vešel příštího dne do ředitelny v naprosté vnitřní opuštěnosti.

V místnosti na něho čekali čtyři soudci: ředitelka, školnice, jeden Eduardův kolega (maličký a brýlatý) a neznámý pán (šedovlasý), kterého ostatní nazývali soudruhem inspektorem. Ředitelka požádala Eduarda, aby se posadil, a řekla mu pak, že si ho pozvali na docela přátelský a neoficiální rozhovor, neboť prý je všechny znepokojuje způsob, jakým se Eduard projevuje ve svém mimoškolním životě. Podívala se při těch slovech na inspektora, a ten pokývl souhlasně hlavou; pak otočila zrak na brejlatého učitele, který se na ni celou dobu pozorně díval, a jakmile nyní zachytil její pohled, dal se hned v souvislou řeč; mluvil o tom, že chceme vychovávat mládež zdravou a bez předsudků a máme za ni plnou odpovědnost, protože jí sloužíme (my učitelé) za vzor; právě proto prý nemůžeme v našich zdech trpět pámbičkáře; tuto myšlenku dlouho rozváděl a nakonec prohlásil Eduardovo počínání za ostudu celého ústavu.

Ještě před několika minutami byl Eduard přesvědčen, že svého nedávno pořízeného Boha zapře a přizná se, že návštěva kostela i veřejné křížování byla jen šaškárna. Teď však najednou tváří v tvář skutečné situaci cítil, že to nemůže udělat; nemůže přece těmto čtyřem lidem, tak vážným a plným zaujetí, říci, že jsou zaujati jen jakýmsi nedorozuměním, jakousi hloupostí; chápal, že by se tím jejich vážnosti mimoděk vysmíval; a také si uvědomoval, že všichni teď od něho očekávají právě jen vytáčky a výmluvy a jsou předem připraveni je odmítnout; pochopil (rázem, na dlouhé přemýšlení nebyl čas), že je v této chvíli nejdůležitější, aby zůstal podobný pravdě, přesněji řečeno, podobný představám, které si o něm učinili; má-li se mu podařit ty představy do jisté míry korigovat, musí jim také do jisté míry vyjít vstříc. Proto řekl:

„Soudruzi, smím být upřímný?“

„Ovšem,“ řekla ředitelka. „Proto jste přece tu.“

„A nebudete se zlobit?“

„Jen mluvte,“ řekla ředitelka.

„Dobře, tak se vám přiznám,“ řekl Eduard. „Já opravdu věřím v Boha.“

Pohlédl na své soudce a zdálo se mu, že všichni uspokojeně vydechli; jen školnice na něho vyjela: „V dnešní době, soudruhu? V dnešní době?“

Eduard pokračoval: „Já jsem věděl, že se budete zlobit, když vám řeknu pravdu. Ale já neumím lhát. Nechtějte na mně, abych vás obelhával.“

Ředitelka řekla (mírně): „Nikdo nechce, abyste lhal. Je dobře, že mluvíte pravdu. Jenom mi, prosím vás, řekněte, jak můžete věřit v Boha vy, mladý člověk!“

„Dnes, kdy létáme na měsíc!“ rozčiloval se učitel.

„Nemůžu za to,“ řekl Eduard. „Já v něho věřit nechci. Opravdu. Nechci.“

„Jak to, nechcete, když věříte?“ vmísil se do rozhovoru (mimořádně laskavým tónem) šedovlasý pán.

„Nechci věřit, a věřím,“ opakoval Eduard tiše své přiznání.

Učitel se zasmál: „Ale v tom je rozpor!“

„Soudruzi, je to tak, jak říkám,“ pravil Eduard. „Já vím moc dobře, že víra v Boha nás odvádí od skutečnosti. Kam by přišel socialismus, kdyby všichni věřili, že je svět v rukou Božích? To by nikdo nic nedělal a každý jen spoléhal na Boha.“

„No právě,“ souhlasila ředitelka.

„Ještě nikdy nikdo nedokázal, že Bůh je,“ prohlásil brýlatý učitel.

Eduard pokračoval: „Historie lidstva se liší od jeho prehistorie tím, že lidé vzali svůj osud sami do rukou a Boha nepotřebují.“

„Víra v Boha vede k fatalismu,“ řekla ředitelka.

„Víra v Boha náleží středověku,“ řekl Eduard, a pak zase něco řekla ředitelka a něco řekl učitel a něco řekl Eduard a něco inspektor a všichni se v harmonické shodě doplňovali, až potom konečně brýlatý učitel vybuchl a přerušil Eduarda:

„Tak proč se křížuješ na ulici, když tohle všechno víš?“

Eduard se na něho podíval nesmírně smutným pohledem a pak řekl: „Protože věřím v Boha.“

„Ale v tom je rozpor!“ opakoval učitel radostně.

„Ano,“ přiznal Eduard, „je. Je to rozpor mezi věděním

a vírou. Vědění je jedna věc a víra druhá. Já uznávám, že víra v Boha nás vede k tmářství. Já uznávám, že by bylo lepší, aby nebyl. Ale když já tady uvnitř...“ ukázal si prstem na srdce, „cítím, že je. Prosím vás, soudruzi, říkám vám to tak, jak to je, je to lepší, když se vám přiznám, protože já nechci být pokrytec, já chci, abyste věděli, jaký opravdu jsem,“ a sklopil hlavu.

Učitel neměl rozum o nic delší než tělo; nevěděl, že i nejprísnější revolucionář považuje násilí jen za nutné zlo, kdežto vlastním *dobrem* revoluce je pro něho převýchova. On sám, který se obrátil na revoluční přesvědčení přes noc, nepožíval přílišné úcty ředitelčiny a netušil, že v této chvíli Eduard, který se dal svým soudcům k dispozici jako náročný, a přece tvárný objekt převýchovy, má tisíckrát větší cenu než on. A protože to netušil, obořil se teď surově na Eduarda a prohlásil, že takoví lidé, kteří se neumějí rozloučit se středověkou vírou, patří do středověku a z dnešní školy musejí odejít.

Ředitelka ho nechala domluvit a potom vynesla své napomenutí: „Nemám ráda, když se stínají hlavy. Soudruh byl upřímný a řekl nám všechno tak, jak to je. Musíme si toho umět vážit.“ Pak se obrátila na Eduarda: „Soudruzi mají ovšem pravdu, když říkají, že pánbičkáři nemohou vychovávat naši mládež. Tak řekněte sám, co navrhujete?“

„Já nevím, soudruzi,“ řekl Eduard nešťastně.

„Já myslím tak,“ řekl inspektor. „Boj mezi starým a novým probíhá nejen mezi třídami, ale i v každém jednotlivém člověku. Takový boj probíhá i uvnitř soudruha. On rozumem ví, ale cit ho táhne zpátky. Musíte v tom boji soudruhovi pomoci, aby jeho rozum zvítězil.“

Ředitelka kývala hlavou. Pak řekla: „Vezmu si ho sama na starost.“

Nejbezprostřednější nebezpečí tedy Eduard odvrátil; osud jeho učitelské existence se ocitl ve výhradních rukou ředitelčiných, což zkonstatoval celkem s uspokojením: vzpomněl si totiž na bratrovu někdejší poznámku, že ředitelka byla vždy-

cky na mladé kluky, a se vši nevyrovnaností své mladické sebedůvěry (hned zakřiknuté, hned přehnané) se rozhodl vyhrát svůj zápas tím, že se své vládkyni vemluví v přízeň jako muž.

Když ji podle úmluvy navštívil jednoho z příštích dnů v její ředitelně, pokusil se nasadit lehký tón a využíval každé příležitosti, aby do rozhovoru vsunul důvěrnější poznámku, jemné zalichocení či aby s diskrétní dvojsmyslností zdůraznil svou zvláštní situaci muže v rukou ženy. Leč nebylo mu dopřáno, aby určoval sám tón rozhovoru. Ředitelka s ním mluvila vlídně, ale naprosto zdrženlivě; vyptávala se ho, co čte, jmenovala pak sama několik knih a doporučila mu je ke čtení, protože chtěla zřejmě zahájit dlouhodobou práci na jeho myslí. Jejich krátké setkání skončilo tím, že ho pozvala k sobě na návštěvu.

Děk ředitelčině zdrženlivosti Eduardova sebedůvěra opět splaskla, takže vstoupil do její garsoniéry pokorně a bez úmyslu přemáhat ji mužským půvabem. Posadila ho do křesla a nasadila velmi přátelský tón; ptala se ho, na co má chuť; na kávu? Řekl, že ne. Tedy na alkohol? Upadl téměř do rozpaků: „Jestli máte koňak...“ a hned se lekl, jestli neřekl nějakou troufalost. Ale ředitelka řekla vlídně: „Ne, koňak ne, mám jen trochu vína,“ a donesla polo-prázdnou láhev, jejíž obsah stačil naplnit právě jen dvě sklenky.

Pak řekla, že se na ni Eduard nesmí dívat jako na nějakou inkvizitorku; každý má přece plné právo vyznávat ve svém životě to, co uzná za správné. Samozřejmě, jiná věc je (dodala hned), zda se pak hodí či nehodí za učitele; proto prý musili (ač neradi) Eduarda předvolat a promluvit si s ním a byli velmi (alespoň ona a inspektor) spokojeni tím, jak s nimi mluvil otevřeně a nic nezapíral. Mluvila pak prý s inspektorem o Eduardovi ještě velmi dlouho a rozhodli se, že si ho za půl roku znovu zavolají k rozhovoru; do té doby mu ředitelka má pomoci svým vlivem v jeho vývoji. A znovu zdůraznila, že mu chce pouze *přátelsky pomoci*, že není žádný inkvizitor ani policajt. Vzpomněla pak učitele, který se na Eduarda tak zostrá obožoval, a řekla: „Ten má sám máslo na hlavě, a tak by byl ochoten ty druhé upalovat. Taky školnice o vás všude rozhlašuje, že prý jste byl drzý

a paličatě jste trval na svém. Nedá si vymluvit, že byste měl vyletět ze školy. Já s ní ovšem nesouhlasím, ale tak úplně se jí zas divit nemůžete. Já bych taky nebyla ráda, kdyby mé děti učil někdo, kdo se veřejně křížuje na ulici.“

Takto předvedla ředitelka Eduardovi v jediném proudu vět jak lákavé možnosti svého milosrdenství, tak i hrozivé možnosti své přísnosti, a pak, aby prokázala, že jejich setkání je vskutku přátelské, odbočila na jiná témata: mluvila o knihách, zavedla Eduarda ke knihovně, rozplývala se nad Rolandovou Okouzlenou duší a zlobila se na něho, že ji nečetl. Poté se ho zeptala, jak se mu vlastně vede na škole, a po jeho konvenční odpovědi se sama dlouze rozpovídala: řekla, že je vděčna osudu za své zaměstnání, že má práci ve škole ráda, protože tím, že vychovává děti, je vlastně v ustavičném a konkrétním dotyku s budoucností; a že jenom budoucnost může nakonec ospravedlnit všechno to utrpení, kterého prý („ano, musíme si to přiznat“) je kolem plno. „Kdybych nevěřila, že žiju pro něco víc než jen pro svůj vlastní život, nemohla bych snad vůbec žít.“

Ta slova zněla náhle velmi opravdově a nebylo jasné, zda se jimi ředitelka chce zpovídat anebo zahájit očekávanou ideologickou polemiku o smyslu života; Eduard se rozhodl pochopit je raději v jejich intimnosti a zeptal se proto tichým, diskrétním hlasem:

„A váš život sám o sobě?“

„Můj život?“ opakovala po něm.

„Ten by vás sám o sobě neuspokojil?“

Objevil se jí na tváři trpký úsměv a Eduardovi jí přišlo v té chvíli skoro líto. Byla jímavě ohavná: černé vlasy jí stínily podlouhlou kostnatou tvář a černé chlupy pod nosem nabývaly výraznosti kníru. Představil si rázem veškerý smutek jejího života; vnímal její cikánské rysy, prozrazující náruživost, a vnímal její škaredost, prozrazující nespłnitelnost té náruživosti; představil si, jak se vášnivě proměňovala v živou sochu žalu nad Stalinovou smrtí, jak vášnivě vyseďávala na státičích schůzích, jak vášnivě bojovala proti nebohému Ježíškovi, a chápal, že to všechno byla jen smutná náhradní koryta její touhy, která nesměla téci tam, kam chtěla. Eduard byl mlád a jeho soucit byl neopotřebován. Díval se na ředitelku s pochopením. Ona však, jako by se za-

styděla za chvíli svého bezděčného odmlčení, obdařila teď svůj hlas svižnou intonací a pokračovala:

„Na tom, Eduarde, vůbec nezáleží. Člověk přece není na světě jen kvůli sobě. Žije vždycky pro něco.“ Podívala se mu hlouběji do očí: „Jde však o to, pro co. Pro něco skutečného nebo pro něco smyšleného? Bůh – to je krásná smyšlenka. Ale budoucnost lidí, Eduarde, to je skutečnost. A pro tu jsem žila, pro tu jsem všechno obětovala.“

I tyto věty říkala s takovým vnitřním zaujetím, že k ní Eduard nepřestával cítit ono náhlé lidské pochopení, které se v něm před chvílí probudilo; přišlo mu hloupě, že tu lže jinému člověku (bližní bližnímu) do očí, a zdálo se mu, že zdůvěrnělá chvíle jejich rozhovoru mu nabízí příležitost odhodit konečně nedůstojnou (a ostatně také obtížnou) hru na věřícího:

„Ale vždyť já s vámi docela souhlasím,“ rychle ji ujišťoval, „já dám taky skutečnosti přednost. S tím mým náboženstvím to neberte tak vážně.“

Vzápětí poznal, že se člověk nemá dát nikdy svést zbrklým hnutím citu. Ředitelka se na něho udiveně podívala a pak řekla se znatelným chladem: „Nepřetvařujte se. Líbil jste se mi, že jste byl upřímný. Teď ze sebe děláte něco, co nejste.“

Ne, Eduardovi nebylo dovoleno vysvléci se z nábožného kostýmu, do něhož se jednou oblékl; rychle se s tím smířil a snažil se napravit špatný dojem: „Ale ne, já jsem se nechtěl vytáčet. Já samozřejmě věřím v Boha, to bych nikdy nezapíral. Já jsem jenom chtěl říct, že stejně tak věřím i v budoucnost lidstva, v pokrok a v to všechno. Vždyť kdybych v to nevěřil, nač by byla celá moje práce učitele, nač by se rodily děti a nač bychom vůbec žili? A já jsem si právě myslel, že je to i vůle Boží, aby společnost šla dál a dál pořád k lepšímu. Já jsem si myslel, že člověk může věřit v Boha i v komunismus, že se to dá spojit.“

„Ne,“ usmála se ředitelka s mateřskou autoritativností, „ty dvě věci se spojovat nedají.“

„Já vím,“ řekl Eduard smutně. „Nezlobte se na mě.“

„Nezlobím. Jste ještě mladý člověk a stojíte paličatě za tím, v co věříte. Nikdo vám nerozumí tak jako já. Vždyť já jsem byla taky tak mladá jako vy. Já vím, co je to mládí.“

A vaše mládí se mi na vás líbí. Jste mi sympatický.“

A teď to konečně přišlo. Ne dřív a ne později, nýbrž právě nyní, přesně v pravý čas, jehož byl Eduard, jak vidno, nikoli určovatelem, nýbrž pouhým naplňovatelem. Když ředitelka řekla, že je jí sympatický, odpověděl nepřiliš výrazně:

„Vy mi taky.“

„Opravdu?“

„Opravdu.“

„Prosím vás. Já, stará ženská . . .“ namítala ředitelka.

„To není pravda,“ musil říci Eduard.

„Ale je,“ řekla ředitelka.

„Vůbec nejste stará, to je nesmysl,“ musil říci velmi rezolutně.

„Myslíte?“

„Náhodou se mi moc líbíte.“

„Nelžete. Víte, že nesmíte lhát.“

„Nelžu. Jste hezká.“

„Hezká?“ tvářila se ředitelka, že nevěří.

„Ano, hezká,“ řekl Eduard, a protože se lekal okaté nevěrohodnosti svého tvrzení, snažil se je hned podeprít: „Taková černovlasá. To se mi hrozně líbí.“

„Vám se líbí černovlásky?“ zeptala se ředitelka.

„Hrozně,“ řekl Eduard.

„A proč jste se u mne neukázal celou tu dobu, co jste na škole? Měla jsem pocit, že se mi vyhýbáte.“

„Styděl jsem se,“ řekl Eduard. „Všichni by řekli, že vám podlízám. Nikdo by nevěřil, že za vámi chodím jen proto, že se mi líbíte.“

„Ale teď se stydět nemusíte,“ řekla ředitelka. „Teď je přece *usneseno*, že se se mnou musíte občas scházet.“

Dívala se mu do očí svými velkými hnědými duhovkami (příznějme, že samy o sobě byly krásné) a při odchodu ho lehce pohladila po ruce, takže ten pošetilec odcházel s bujarým pocitem vítěze.

Eduard si byl jist, že nepříjemná aféra je rozhodnuta v jeho prospěch, a šel příští neděli s Alicí do kostela s drzou bezstarostností; a nejen to, šel tam opět i s plnou sebedůvěrou, neboť (jakkoli to v nás vzbuzuje soucitný úsměv) průběh návštěvy u ředitelky vnímal ve vzpomínkách jako zářící doklad své mužské přitažlivosti.

Ostatně právě tu neděli v kostele si všiml, že Alice je jakási jiná: hned jak se sešli, vsunula mu ruku pod paži a i v kostele se ho tak držela; kdežto jindy se chovala skromně a nenápadně, tentokrát se rozhlížela kolem dokola a pozdravila s úsměvnou úklonou aspoň deset známých.

To bylo zvláštní a Eduard tomu nerozuměl.

Když se pak o dva dny později spolu procházeli ztemnělými ulicemi, Eduard užasle konstatoval, že její polibky, kdysi tak nepříjemně věčné, zvlhly, zteplaly a zhoroucněly. Když se s ní na chvíli zastavil pod lucernou, zjistil, že se na něho dívají dvě zamilované oči.

„Abys věděl, já tě mám ráda,“ řekla mu Alice zničehonic a hned mu zakryla ústa: „Ne, ne, nic neříkej, já se stydím, já nechci nic slyšet.“

A zase kousek popošli a zase se zastavili a Alice řekla: „Já už teď všechno chápu. Já už chápu, proč jsi mi vyčítal, že jsem ve své víře moc pohodlná.“

Eduard však nechápal nic, a proto také nic neříkal; když zase kousek popošli, Alice řekla: „A ty jsi mi nic neřekl. Proč jsi mi nic neřekl?“

„A co jsem ti měl říkat?“ ptal se Eduard.

„Ano, to jsi ty,“ řekla v tichém nadšení. „Jiní by se vytahovali, a ty mlčíš. Ale právě proto tě mám ráda.“

Eduard začal tušit, o čem je řeč, ale přesto se otázal: „O čem to mluvíš?“

„O tom, co se ti stalo.“

„A od koho to víš?“

„Prosím tě! Všichni to vědí. Předvolali si tě, vyhrožovali ti, a ty ses jim vysmál do očí. Nic jsi neodvolal. Všichni tě obdivují.“

„Ale já jsem o tom přece nikomu neříkal.“

„Nebud' naivní. Taková věc se rozkřikne. Vždyť to není

maličkost. Copak dnes najdeš někoho, kdo by měl trochu odvahy?“

Eduard věděl, že v malém městě se každá událost rychle přeměňuje v legendu, ale přece jen netušil, že i jeho bezcenné příběhy, jejichž význam nikdy nepřeceňoval, mají v sobě takovou legendotvornou sílu; neuvědomoval si dostatečně, jak velice vhod přišel svým krajanům, kteří si, jak známo, nelibují v *dramatických* hrdinech (bojujících a vítězících), nýbrž právě v *mučednících*, neboť ti je chlácholivé utvrzují v jejich loajální nečinnosti, ubezpečující je, že život poskytuje jen dvojí alternativu: být utracen, anebo být poslušný. Nikdo nepochyboval, že Eduard bude utracen, a všichni to s obdivem a uspokojením tradovali dál, až se nyní Eduard Aliciným prostřednictvím setkal sám s překrásným obrazem vlastního ukřižování. Přijal to chladnokrevně a řekl:

„Ale to, že jsem nic neodvolal, to byla přece samozřejmost. Tak by přece jednal každý.“

„Každý?“ vyhrkla Alice. „Podívej se kolem sebe, jak všichni jednájí! Jací jsou zbabělí! Zapřeli by vlastní matku!“

Eduard mlčel a Alice mlčela. Šli a drželi se za ruce. Alice potom šeptem řekla: „Udělal bych pro tebe všechno.“

Takovou větu Eduardovi ještě nikdo neřekl; taková věta, to byl nečekaný dar. Eduard ovšem věděl, že je to dar nezasloužený, ale řekl si, že když mu osud odpírá zasloužené dary, má plné právo ponechat si ty nezasloužené, a proto řekl:

„Pro mne už nikdo nic udělat nemůže.“

„Jak to?“ šeptla Alice.

„Vyženou mne ze školy a ti, co dnes o mně mluví jako o hrdinovi, pro mne prstem nehnou. Mám jedinou jistotu. Že zůstanu úplně sám.“

„Nezůstaneš,“ vrtěla Alice hlavou.

„Zůstanu,“ řekl Eduard.

„Nezůstaneš!“ skoro křičela Alice.

„Všichni se mne zřekli.“

„Já se tě nikdy nezřeknu,“ řekla Alice.

„Zřekneš,“ řekl Eduard smutně.

„Nezřeknu,“ řekla Alice.

„Ne, Alice,“ řekl Eduard, „ty mne nemáš ráda. Tys mne nikdy neměla ráda.“

„To není pravda,“ šeptala Alice a Eduard si s uspokojením všiml, že má mokré oči.

„Nemáš, Alice, to se vycítí. Tys byla ke mně vždycky docela chladná. Tak se nechová žena, která miluje. To já moc dobře vím. A teď ke mně cítíš soucit, protože víš, že mne chtějí zničit. Ale ráda mne nemáš a já nechci, aby sis to namlouvala.“

Šli pořád dál, mlčeli a drželi se za ruce. Alice tiše poplakávala a pak se najednou zastavila a ve vzlycích pravila: „Ne, to není pravda, tomu nesmíš věřit, to není pravda.“

„Je,“ řekl Eduard, a když Alice nepřestávala plakat, navrhl jí, aby v sobotu odjeli na venkov. V krásném údolí u řeky je bratrova chata, ve které budou moci být sami.

Alice měla tvář mokrou od slz a němě přikývla.

8

To bylo v úterý, a když byl ve čtvrtek Eduard opět pozván do ředitelčiny garsoniery, kráčel tam s veselou sebejistotou, neboť vůbec nepochyboval o tom, že kouzlo jeho bytosti definitivně rozptýlí kostelní aféru v pouhý obláček dýmu, v pouhé nic. Ale tak už to v životě bývá: člověk se domnívá, že hraje svou roli v určité hře, a netuší, že na scéně zatím nepozorovaně vyměnili dekorace, a on se nic netuše ocitá uprostřed poněkud jiného představení.

Seděl opět v křesle naproti ředitelce; mezi nimi byl stolec a na něm láhev koňaku obstoupená dvěma číškami. A právě ta láhev koňaku byla onou novou dekorací, podle níž by bystrý muž strážlivého ducha okamžitě rozpoznal, že kostelní aféra už naprosto není tím, oč jde.

Ale nevinný Eduard byl do té míry sám sebou opojen, že si to zpočátku vůbec neuvědomoval. Účastnil se docela ve-sele úvodní konverzace (obsahově neurčité a všeobecné), vypil nabídnutou číšku a docela bezelstně se nudil. Po půlhodině či po hodině přešla ředitelka nenápadně k osobnějším tématům; rozhovořila se o sobě a z jejích slov měla vyvstat před Eduardem ta, jíž se chtěla zdát: rozumná žena středních let, nepřilíš šťastná, a přece důstojně vyrovnaná se svým údělem,

154

žena, která ničeho nelituje, a dokonce si chválí, že není vdána, protože jen takto přece může plně vychutnat zralou chuť své samostatnosti i radost ze soukromí, jež jí poskytuje její krásný byt, kde se cítí dobře a kde snad i Eduardovi teď není nepříjemně.

„Ne, je mi tu moc fajn,“ řekl Eduard, a řekl to stísněně, protože právě v té chvíli mu přestalo být fajn. Láhev koňaku (o kterou neprozřetelně požádal při poslední návštěvě a která nyní s tak hrozivou ochotou přispěchala na stůl), čtyři stěny garsoniery (vytvářející prostor jakoby čím dál těsnější, jakoby čím dál uzavřenější), ředitelčin monolog (soustředující se k tématům čím dál osobnějším), její pohled (nebezpečně upřený), to všechno způsobilo, že mu *změna představení* začala konečně docházet; pochopil, že vstoupil do situace, jejíž vývoj je neodvolatelně předurčen; uvědomil si, že jeho existence na škole není ohrožena nechutí ředitelky vůči němu, nýbrž právě naopak: jeho fyzickou nechutí k hubené ženě, která má chmýří pod nosem a pobízí ho, aby pil. Stáhlo se mu úzkostí hrdlo.

Poslechl ředitelku a napil se, ale jeho úzkost teď byla tak silná, že na něho alkohol vůbec nepůsobil. Zato ředitelka byla již po pár číškách dokonale povznesena nad obvyklou strážlivost a její slova nabývala exaltovanosti téměř výhrůžné. „Jedno vám závidím,“ říkala: „Že jste tak mladý. Vy ještě nemůžete vědět, co je to zklamání, co je to deziluze. Vy vidíte ještě svět plný naděje a krásy.“

Nahnula se přes stolec k Eduardovi a v teskném odmlčení (s úsměvem strnule křečovitým) na něho upírala strašlivě veliké oči, zatímco on si říkal, že jestli se mu nepodaří trochu se přiopít, skončí pro něho tento večer velikou ostudou; nalil si proto do kalíšku koňak a rychle ho vypil.

A ředitelka pokračovala: „Ale já ho chci tak vidět! Tak jako vy!“ A potom se vztyčila z křesla, vypjala hrud a řekla: „Že nejsem otravná ženská! Že ne!“ A obešla stolec a chytila Eduarda za rukáv: „Že ne!“

„Ne,“ řekl Eduard.

„Pojďte, budeme tančit,“ řekla, pustila Eduardovu ruku a poskočila ke knoflíku rádia, jímž točila tak dlouho, až našla jakousi taneční hudbu. Pak stanula s úsměvem nad Eduardem.

155

Eduard vstal, uchopil ředitelku a začal ji vodit po pokoji do rytmu hudby. Ředitelka mu chvílemi něžně kladla hlavu na rameno, pak ji zase prudce pozvedla, aby se mu zadívala do očí, po chvíli zase polohlasně notovala hranou melodii.

Eduard se cítil tak nespůj, že několikrát přerušil tanec, aby se napil. Po ničem netoužil víc než ukončit trapnost nekonečně se vlekoucího kráčení, ale ničeho víc se také nebál, neboť trapnost toho, co by následovalo po tanci, mu připadala ještě nesnesitelnější. A tak vodil dále prozpěvující paní těsným pokojem a přitom nepřetržitě (a úzkostlivě) sledoval na sobě toužebné působení alkoholu. Když se mu konečně zazdalo, že má mysl alkoholem poněkud zatemněnu, přitiskl si ředitelku pravou rukou pevně k tělu a levou dlaň jí položil na prso.

Ano, učinil tedy přesně to, co mu celý večer nahánělo hrůzu; byl by dal nevím co za to, aby to nemusil učinit, a učinil-li to přece, tedy, věřte, jenom proto, že to učinit opravdu *musil*: situace, do níž vstoupil hned od počátku večera, byla totiž tak autoritativní, že bylo sice možno její běh zpomalovat, ale nebylo ho možno nijak zastavit, takže přiložil-li Eduard dlaň na ředitelčino prso, podrobil se pouze příkazu zcela neodvratné nutnosti.

Následky jeho činu však přesáhly veškeré očekávání. Jako na čarovný povel začala se mu ředitelka svíjet v rukou a vzápětí přiložila svůj chlupatý horní ret na jeho ústa. Potom ho strhla na gauč a divoce se svíjejíc a hlasitě vzdychajíc kousla ho do rtu a nakonec i do špičky jazyka, což Eduarda velmi zabolalo. Pak se mu vyvinula z rukou, řekla „Počkej!“ a odběhla do koupelny.

Eduard si olízl prst a zjistil, že mu jazyk mírně krvácí. Kousnutí ho tak bolelo, že usilovně získaná opilost ustoupila a hrdlo se mu znovu stáhlo úzkostí, pomyslně-li na to, co ho čeká. Z koupelny bylo slyšet mohutné chrčení a šplouchání vody. Vzal do ruky láhev koňaku, přiložil k ústům a zhluboka se napil.

Ale to už se v průhledné silonové noční košili (na prsou hustě zdobené krajkami) objevila ve dveřích ředitelka a zvolna kráčela k Eduardovi. Objala ho. Pak poodstoupila a řekla s výčitkou: „Proč jsi oblečený?“

Eduard si svlékl sako, a dívaje se na ředitelku (upírala

na něho veliké oči), neuměl myslet na nic jiného než na to, že jeho tělo bude s největší pravděpodobností sabotovat jeho snaživou vůli. Chtěje tedy své tělo nějak povzbudit, řekl nejistým hlasem: „Svlékněte se úplně.“

Prudkým pohybem, nadšeně poslušným, shodila se sebe silon a obnažila tenkou, bílou postavu, v jejímž středu hustá černá čněla v teskné osiřelosti. Zvolna se k němu přibližovala a Eduard se s hrůzou přesvědčoval o tom, co už stejně věděl: jeho tělo bylo docela spoutáno úzkostí.

Já vím, pánové, že jste si během let zvykli na občasnou neposlušnost vlastního těla, a vůbec vás to už nevyvede z míry. Ale pochopte, Eduard byl tehdy mlád! Sabotáž jeho těla ho uvedla pokaždé do neuvěřitelné paniky a nesl ji jako neodčinitelnou hanbu, ať už by byla jejím svědkem krásná tvář či tvář tak ohavná a komická, jako byla tvář ředitelčína. A ředitelka byla už krok od něho a on, vystrašen a nevěda, co si počít, řekl najednou, ani nevěděl jak (byl to spíš plod vnuknutí než lstivé úvahy): „Ne, ne, proboha ne! Ne, to je hřích, to by byl hřích!“ a uskočil.

Ředitelka se k němu dále přibližovala a mumlala temným hlasem: „Jaký hřích! Žádný hřích není!“

Eduard ustupoval za kulatý stolek, u něhož před chvílí seděli: „Ne, toto já nesmím, to nesmím!“

Ředitelka odstrčila křeslo, které jí stálo v cestě, a šla dál za Eduardem, nespouštějíc z něho veliké černé oči: „Žádný hřích není! Žádný hřích není!“

Eduard obešel stolek, a za ním byl už jen gauč; ředitelka byla pouhý krok od něho. Teď už neměl vůbec kam uniknout a snad samo zoufalství mu v této bezvýchodné vteřině náhle poradilo, aby jí poručil: „Klekní!“

Zadívala se na něho nechápavě, ale když znovu opakoval pevným (byť zoufalým) hlasem: „Klekní!“, padla před ním nadšeně na kolena a objala mu nohy.

„Dej pryč ty ruce,“ okřikl ji. „Sepni je!“

Znovu se na něho nechápavě podívala.

„Sepni je! Slyšelas?“

Sepjala ruce.

„Modli se,“ poručil.

Měla sepjaté ruce a vzhlížela k němu oddaně.

„Modli se, ať nám Bůh odpustí,“ zasyčel.

Měla sepjaté ruce, dívala se na něho velkýma očima a Eduard nejenže získal výhodný odklad, ale pohlížeje na ni z výše, začal ztrácet tísnivý pocit, že je pouhou kořistí, a nabýval sebejistoty. Odstoupil od ní, aby ji celou přehlédl, a znovu jí poručil: „Modli se!“

Když pořád mlčela, křikl: „A nahlas!“

A opravdu: klečící, hubená, nahá paní začala odříkávat: „Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvět se jméno tvé, přijď království tvé . . .“

Pronášejíc slova modlitby, vzhlížela k němu vzhůru, jako by on sám byl Bůh. Pozoroval ji s rostoucím požitkem: byla před ním klečící ředitelka, tupená podřízeným; byla před ním nahá revolucionářka, tupená modlitbou; byla před ním modlící se paní, tupená nahotou.

Tento trojnásobný obraz potupy ho opojil a stalo se náhle cosi neočekávaného: jeho tělo odvolalo svou pasívní rezistenci; Eduard byl vzrušen!

Ve chvíli, kdy ředitelka říkala „a neuveď nás v pokušení“, shodil se sebe rychle všechny šaty. Když řekla „Amen“, zvedl ji prudce se země a vlekl na gauč.

9

To bylo tedy ve čtvrtek, a v sobotu odjel Eduard s Alicí na venkov za svým bratrem. Bratr je přivítal láskyplně a půjčil jim klíč od nedaleké chaty.

Oba milenci odešli a celé odpoledne se toulali po lesících a lukách. Líbali se a Eduard spokojenýma rukama zjišťoval, že myšlená čára, vedená v rovině pupku a rozdělující sféru nevinnosti od sféry smilnění, přestala platit. Chtěl v první chvíli stvrdit slovy tuto tak dlouho očekávanou událost, ale pak se toho lekl a pochopil, že musí mlčet.

Usuzoval, zdá se, docela správně; Alicin nenadálý obrat udál se přece nezávisle na jeho mnohatýdenním přemlouvání, nezávisle na jeho argumentaci, nezávisle na jakékoli *logické* úvaze; zakládal se naopak výhradně na zprávě o Eduardově mučednictví, tedy na *omylu*, a i z toho omylu byl vyvozen zcela *nelogicky*; neboť uvažme: proč by Eduardova mučed-

nická věrnost víře měla mít za následek, že Alice sama teď bude Božímu zákonu nevěrná? Když Eduard neznal Boha před vyšetřovací komisí, proč by ho ona teď měla zradit před Eduardem?

V takové situaci mohla každá nahlas vyslovená úvaha odhalit Alici mimoděk alogičnost jejího postoje. A tak Eduard rozumně mlčel, což ostatně nebylo nijak nápadné, protože Alice mluvila sama dost, byla veselá a nic nenasevďovalo tomu, že by obrat, který se udál v její duši, byl dramatický nebo bolestný.

Když se setmělo, odešli do chaty, rozsvítili, pak rozestlali, políbili se, načež Alice požádala Eduarda, aby zhasl. Oknem však nadále pronikal svit hvězd, takže Eduard musil na Alicinu prosbu zavřít i okenice. V úplné tmě se pak Alice svlékla a oddala se mu.

Tolik týdnů se těšil Eduard na tyto chvíle, a kupodivu teď, když k nim došlo, naprosto neměl pocit, že by byly tak významné, jak tomu nasvědčovala délka doby, co na ně čekal; zdály se mu natolik snadné a samozřejmé, že byl během milostného konání téměř nesoustředěný a marně odháněl myšlenky, které mu běžely hlavou: vybavovaly se mu ty dlouhé, marné týdny, kdy ho Alice trýznila svým chladem, vybavovaly se mu všechny ty útrapy ve škole, které mu způsobila, takže místo vděčnosti za její oddání začal v sobě cítit jakousi mstivost a hněv. Popuzovalo ho, jak lehce a bez trápení zrazuje teď svého Boha Nesoulože, kterého kdysi tak fanaticky vyznávala; popuzovalo ho, že ji nic není s to vykolejit z její vyrovnanosti, žádná touha, žádná událost, žádný zvrst; popuzovalo ho, jak si všechno prožívá bez vnitřních svárů, sebedůvěřivě a snadno. A když ho to popuzení silně ovládlo, snažil se ji milovat divoce a vztekle, aby z ní dostal nějaký hlas, sten, slovo, záupění, ale nepodařilo se mu to. Holčička byla tichá a přes všechny jeho snahu jejich milování také docela tiše a nedramaticky skončilo.

Stulila se mu pak na prsa a rychle usnula, zatímco Eduard dlouho bděl a uvědomoval si, že necítí vůbec žádnou radost. Snažil se představit si Alici (nikoli její fyzický zjev, ale možno-li její celou bytost v úplnosti) a napadlo ho najednou, že ji vidí *rozmazanou*.

Zastavme se u toho slova: Alice, jak ji Eduard až dosud

viděl, byla při veškeré své naivitě bytost pevná a jasná: krásná prostota jejího vzezření zdála se odpovídat prosté jednoduchoosti její víry, a její prostý osud zdál se být zdůvodněním jejího postoje. Eduard ji až dosud viděl jednolitou a soudržnou; mohl se jí smát, mohl ji proklínat, mohl ji obkličovat lsti, ale musil ji (bezděky) respektovat.

Teď však nezamýšlená léčka falešné zprávy rozvrátila soudržnost její bytosti a Eduardovi se zdálo, že její názor byl vlastně jen něco *přilepeného* k jejímu osudu, a její osud jen něco přilepeného k jejímu tělu, uviděl ji jako nahodilé spojení těla, myšlenek a životního běhu, spojení neorganické, svévolné a labilní. Představoval si Alici (zhluboka dýchala na jeho rameni) a viděl její tělo zvláště a její myšlenky zvláště, to tělo se mu líbilo, ty myšlenky mu připadaly směšné, a dohromady to netvořilo žádnou bytost; viděl ji jako čaru rozpitou v pijavém papíře: bez kontur, bez tvaru.

To tělo se mu opravdu líbilo. Když Alice ráno vstala, donutil ji, aby zůstala nahá, a ona, ačkoli ještě včera trvala urputně na zavřených okenicích, neboť jí vadil i šerý svit hvězd, teď na svůj stud docela zapomněla. Eduard si ji prohlížel (vesele poskakovala, hledajíc balíček čaje a sušenky na snídani) a Alice, když se na něho po chvíli podívala, zpozorovala, že je zamyšlený. Zeptala se ho, co mu je. Eduard jí odpověděl, že si musí po snídani zajít za bratrem.

Bratr se Eduarda vypytał, jak se mu daří na škole. Eduard řekl, že celkem dobře, a bratr řekl: „Ta Čecháčková je svině, ale já jsem jí už dávno odpustil. Odpustil jsem jí, neboť nevěděla, co činí. Chtěla mi ublížit, a zatím mi pomohla ke krásnému životu. Jako zemědělec si vydělám víc a styk s přírodou mne uchraňuje skepse, které podléhají obyvatelé měst.“

„I mně přinesla ta bába vlastně jakési štěstí,“ řekl zamyšleně Eduard a vyprávěl bratrovi, jak se zamiloval do Alice, jak předstíral víru v Boha, jak ho soudili, jak ho Čecháčková chtěla převychovat a Alice se mu nakonec oddala coby mučedníkovi. Jen to, jak donutil ředitelku modlit se otčenáš, už nedořekl, protože spatřil v bratrových očích nesouhlas. Zmlkl, a bratr řekl:

„Mám možná lečjakou chybu, ale jednu ne. Nikdy jsem se nepřetvařoval a každému jsem říkal do očí, co si myslím.“

Eduard měl bratra rád a jeho nesouhlas ho zranil; snažil se ospravedlnit a začali se hádat. Nakonec Eduard řekl:

„Já vím, bratře, že jsi přímý člověk, a že si na tom zakládáš. Ale polož si jednou otázku: *Proč* vlastně mluvit pravdu? Co nás k ní zavazuje? A proč vůbec pravdomluvnost pokládáme za ctnost? Představ si, že se potkáš s bláznem, který bude tvrdit, že je ryba a my všichni jsme ryby. Budeš se s ním hádat? Budeš se před ním svlékat a ukazovat mu, že nemáš ploutve? Budeš mu říkat do očí, co si myslíš? No řekni!“

Bratr mlčel a Eduard pokračoval: „Kdybys mu říkal jen a jen čistou pravdu, jen to, co si o něm opravdu myslíš, přistoupil bys na vážný rozhovor s bláznem a sám by ses stal bláznem. A tak je to i se světem, který nás obklopuje. Kdybych mu tvrdošijně říkal pravdu do očí, znamenalo by to, že ho beru vážně. A brát vážně něco tak nevážného, to znamená stát se sám nevážným. Já, bratře, *musím* lhát, nechci-li brát vážně blázně a stát se sám jedním z bláznů.“

10

Byla neděle odpoledne a oba milenci odjížděli zpátky do města; byli sami v kupé (holčička už zase vesele švitořila) a Eduard si vzpomněl, jak se před časem těšil, že najde v nepovinné Alici životní vážnost, když mu ji jeho povinnosti nikdy neposkytnou, a s lítostí si uvědomoval (vlak idylicky tloukl o spáry kolejnic), že milostný příběh, jež s Alicí prožil, je nicotný, upletený z nahodilostí a omylů, bez jakékoli vážnosti a smyslu; slyšel Alicina slova, viděl její gesta (tiskla mu ruku) a napadlo ho, že jsou to znaky zbavené významu, mince bez krytí, závaží z papíru, že na ně nemůže dát o nic víc než Bůh na modlitbu nahé ředitelky; a zdálo se mu najednou, že vlastně všichni lidé, s nimiž se v novém působišti setkával, byly jen čary rozpité v pijavém papíře, bytosti s vyměnitelným postojem, bytosti bez pevné podstaty; ale co hůř, co mnohem hůř (napadlo ho dál), on sám byl jen stínem všech těch stínovitých lidí, vždyť vyčerpával všechn svůj rozum jen na to, aby se jim přizpůsoboval a napodoboval je, a i když se jim

přípodobňoval s vnitřním smíchem, nevázně, i když se jim tím snažil tajně vysmívat (a ospravedlnit tak své přízpůsobování), nic to na věci neměnilo, neboť i zlomyslná nápodoba zůstává nápodobou, i stín, který se vysmívá, zůstává stínem, podřízeným a odvozeným, ubohým a pouhým.

To bylo potupné, to bylo strašně potupné. Vlak idylicky tloukl o spáry kolejnic (holčička švitořila) a Eduard řekl:

„Alice, jsi šťastna?“

„Jo,“ řekla Alice.

„Já jsem zoufalý,“ řekl Eduard.

„Co blázníš?“ řekla Alice.

„To jsme neměli dělat. To se nemělo stát.“

„Co ti to vlezlo do hlavy? Vždyťs to sám chtěl!“

„Ano, chtěl,“ řekl Eduard. „Ale to byla má největší chyba, kterou mi Bůh nikdy neodpustí. Byl to hřích, Alice.“

„Prosím tě, co se ti stalo?“ řekla holčička klidně. „Vždyť jsi sám pořád říkal, že Bůh chce hlavně lásku!“

Když Eduard slyšel, jak si Alice ex post klidně přisvojila jeho teologické sofisma, s nímž před časem tak neúspěšně vytáhl do boje, chytil ho běs: „Říkal jsem to, abych tě zkoušel. Poznal jsem teď, jak umíš být věrna Bohu! Ale kdo umí zradit Boha, člověka umí zradit stokrát snadněji!“

Ještě stále nacházela Alice pohotové odpovědi, ale neměla je raděj nacházet, protože jimi jenom rozdražďovala Eduardův mstivý vztek. Eduard mluvil dál a dál a mluvil tak dlouho (použil nakonec slova *bnus* a *tělesné zbnusení*), až konečně dostal z té klidné a něžné tváře vzlyk, slzy a náрек.

„Sbohem,“ řekl jí na nádraží a zanechal ji v pláči. Teprve doma za několik hodin, když z něho opadl ten divný hněv, došlo mu v plném dosahu, co udělal; představil si její tělo, které před ním toho dne ráno poskakovalo nahaté, a když si uvědomil, že mu toto krásné tělo odchází, protože si je sám a dobrovolně odehnal, nazval se v duchu idiotem a měl chuť se zfakovat.

Ale co se stalo, stalo se, a nic se nedalo už napravit.

Ostatně musíme po pravdě říci, že i když představa odcházejícího krásného těla způsobovala Eduardovi jisté hoře, vyrovnal se s tou zrádou poměrně brzy. Jestliže ho před časem trápila a do stýskavosti přiváděla nouze o tělesnou lásku, byla to dočasná nouze čerstvého přistěhovalce. Touto nouzí už

Eduard netrpěl. Jednou týdně navštěvoval ředitelku (zvyk zbavil jeho tělo počátečních úzkostí) a byl odhodlán ji navštěvovat, dokud se jeho postavení na škole docela nevyjasní. Kromě toho se pokoušel ulovit s postupujícím zdarem i leckteré jiné ženy a dívky. V důsledku obého si pak počal mnohem víc vážit chvil, kdy byl sám, a zamiloval si samotářské procházky, které někdy spojoval (prosím, tomu věnujte ještě poslední pozornost) s návštěvou kostela.

Ne, nemějte obavy, Eduard nezačal věřit v Boha. Naše vyprávění se nemíni korunovat efektem tak okázalého paradoxu. Ale Eduard, i když si je téměř jist, že Bůh není, přece jen se rád a nostalgicky obírá jeho představou.

Bůh, to je podstata sama, kdežto Eduard nenašel (a od příběhu s ředitelkou a Alicí uplynula již řádka let) nikdy nic podstatného ani na svých láskách, ani na svém učitelování, ani na svých myšlenkách. Je příliš bystrý, aby připustil, že vidí podstatnost v nepodstatném, ale je příliš sláb, aby po podstatnosti tajně netoužil.

Ach, dámy a pánové, smutno se člověku žije, když nemůže nic a nikoho brát vážně!

A proto Eduard touží po Bohu, neboť jedině Bůh je zbaven rozptylující povinnosti se *jevit* a smí pouze *být*; neboť jedině on tvoří (on sám, jediný a nejsoucí) podstatnou protistranu tohoto nepodstatného (leč tím víc jsoucího) světa.

A tak Eduard sedává občas v kostele a dívá se zadumaně ke kupoli. Rozlučme se s ním právě v takovou chvíli: je odpoledne, kostel je tichý a prázdný. Eduard sedí v dřevěné lavici a trápí se lítostí, že Bůh není. A právě v tuto chvíli je jeho lítost tak veliká, že se mu náhle z její hlubiny vynořuje skutečná, *živoucí* boží tvář. Dívejte se! Ano! Eduard se usmívá! Usmívá se, a jeho úsměv je šťastný . . .

Ponechejte si ho, prosím, v paměti s tímto úsměvem.